Intendanca
slovenskega gledališča
v Ljubljani.

Gerolamo Rovetta

Nepošteni

Drama v treh dejanjih

Preložil Etbin Kristan.

Videno! Dovoljuje se predstava.

Od c.k. Redarstvenega ravnateljstva

Trst, dne 31/3 1909

K. K. POLIZEI-DIRECTIONS-PRÄSIDIUM
TRIEST

Cenzurani spis c.k. dežetni
predsedništva v Ljubljani
pod št. 5368/07

Sb.: 18319./13

Se dramatičnemu društvu v Mariboru oslev pooblastila c. kr. namestn. prezidija v Gradcu z dne 18. maja 1913, šlev. prez. $\frac{206}{8}$ dovoljuje v predstavo tamkaj

C. kr. okraj. glavarstvo v Mariboru.
dne 20/V. 1913.

C. kr. namestn. svetnik:

Weiss

M
P.S.N.
S.
Kr.
P.
opti S. K.
Prod.

Osebe:

- Karlo Moretti
- Eliza Moretti
- Etorin, njun sinček
- Jospa de Fornaris
- Pepino Sigismondi
- Orlando Orlandi, Elizin oče
- Tereza
- Ivan, hišnik
- Serafin
- Kamila

Igra se vrši v Milanu, v Morettijevi hiši.

(Enulog)

1a

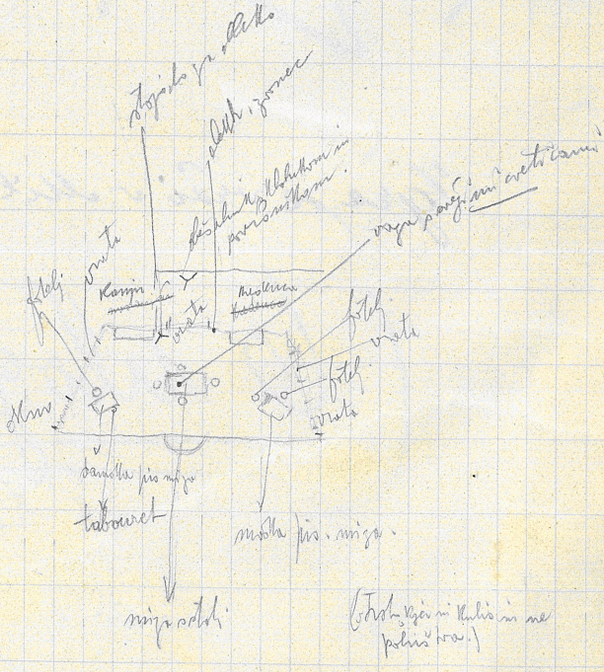
stopala za desno
desni gornji
desni donji
vrata
Kosijn
vrata
vrata
vrata

Prvo dejanje.

Obedovalnica v Morettijevi hiši; tukaj tudi Eliza dela in sprejema posete. Vse pokazuje blagostanje. Omara, kredenca in drugo, v obedovalnicah navadno pohištvo. Na veliki kredenci steklenice za likerje, vkuhano sadje i.t.d. Lep namiznik za sveže sadje; krožnik za sir s steklenim pokrovom; velika torta z okraski. Na kominu lestenci iz kovine z nedotakujenimi svečami. Velika miza je brez prta; na njej vaza, polna svežih cvetic. Nad mizo visi svetilka za petrolej. Na eni strani mala damska pisalna miza, na drugi Karlova, enostavna, polna spisov in trgovskih knjig; zraven pisalne mize je tudi na stolu kup spisov, registrov i.t.d. Poleg Elizine pisalne mize nizek naslanjač za dame; na mizi njena košarica za ročna dela. Skozi glavna vrata se vidi v predsobje; tam visi na obešalniku klobuk in povrtnik. Blizu glavnih vrat električen zvonček. Ena soba tekom vse igre.

Dvoja vrata na desni, ena v kuhinjo na levi. Spredaj na levi okno.

Prvi prizor.

Eliza, Tereza, pozneje Orlandi; h koncu Ivan.

Eliza sedi pri obedovalni mizi in pregleduje Terezin račun. Tereza se je pravkar vrnila s trga in stoji za Elizo. Na mizi je kuhinjska košara, polna nakupljenih stvari. Pozneje pride Orlandi iz svoje sobe; telovnik ima še odpet, zavratnik nezavezan, v

roki rokavice.

Eliza (mirno, naravno): Zopet skoraj šest ~~frankov~~ lir!

Tereza (se smeje): Pa se še kregam, kar se morem; pravijo, da gledam preveč na korist svoje gospode.

Eliza: Gobe... (čita): Liro in devedeset.

Tereza: Saj milostiva vé, da gospod papa ne mara drugih, kakor prve. Če ni dosti vsega, se mu pristudi jed.

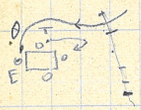

Orlandi (vstopi): Seveda... seveda... prav ima Rezika. (Eliza ga poljubi na desno in levo lice).

Eliza: O, papa!... Ali si dobro spal?

Orlandi: Očesa nisem zatisnil. Po noči, kadar sem v postelji, je čas, ko delam. (Za Elizi rokavice.) Ali bode roman? Ali bode drama? Tega se še ne ve. Toda oblika je postranska; važna je ideja. (Obrne se k Terezi, da mu zaveže zavratnik.) Ali so roke čiste?

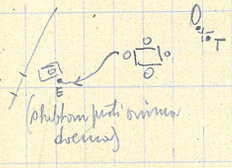

Tereza (si hitro obriše roke v predpasnik): Povsem čiste. (v tem ko zavezuje Tereza Orlandu zavratnik, prišije Eliza, k obema obrnjena s hrbtom, gumb na rokovico. Orlandi poboža Terezo in upre svoje roke njej ob boke.) Mir, ali pa pokličem gospo.

Orlandi: Saj gledam le, kako da se uprem.

Tereza: Mir, pravim.

Orlandi: Kaj pa je to naenkrat? No, no, Rezika!

Tereza: Vsak dan ni praznik.

Orlandi: Za me že, ker te imam vedno enako rad. (Vzdihne).

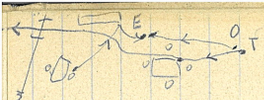

Tereza: Hvala lepa!

Orlandi (se obrne, ko mu je zavratnik zavezan in vidi, da odtrga Eliza nit z zobmi): Ne z zobmi! Pokvariš jih. Dobro zobovje – dobro zdravje.

Tereza: Dober tek! (Pokaže na gobe.) Poglejte, kako so lepe! (Pomežika Orlandu z očmi, kažoča z glavo na Elizo, ki je obrnjena proč). Milostiva me je pa kregala, češ da izdam preveč. (Odide s košaro). (Ukulinje)

Orlandi: Vzgojil sem te kakor fino gospodično. (Vzdihovaje). Celo glasovir!... A ti? V zahvalo izvršuješ nad menoj, nad svojim očetom svojo gospodinjsko znanost... Daj mi krtačo. (Eliza gre po krtačo. On si snaži obleko): Pravim pa – ne zaradi gob – ampak sploh: Od svojih otrok ne dobivam nič več, nego so mi dolžni. Lahko se ponašam, da nisem nikoli ničesar dobil ne zahteval od nikogar – niti od vlade ne – ki se dela, kakor da še ne vé zame. Tudi iz samega skopuštva.

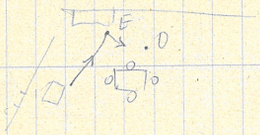

(še zunaj)

Ivan: Ali se sme?

Orlandi: Kdo je?

Eliza: Ivan, hišnik.

Ivan (s čepico pod pazdůho, zelo spešno, ponižno; nosi košarico s steklenicami): Gospod Pepino Sigismondi pošilja to za gospoda Karla. Pravi, da se je pravkar vrnil iz Verone in da pride pozneje, pozdravit vse. (Postavlja steklenice na kredenco in čita napise.) „Valpolicella" – dobra

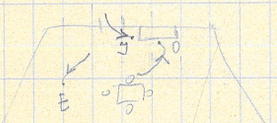

kapljica!... Ali zapovedüje milostiva še kaj?

Orlandi: Hogom, prijatelj! (Hišnik odide. Orl. ogledüje steklenice in tepta nalahko z nogo) Reči moram... polagoma sem že tüdi tega gospoda Sigismonda sit! E! Moj načrt je gotov; (~~dela, kakor da hoče odite~~): in kmalü dozori popolnoma.

Eliza (~~živahno~~): Bil je varüh, drügi oče mojemü možü... ne morem ~~mü odklanjati~~ odkloniti.

Orlandi: Kdo pravi, da odkloni? Jeze me šege, ki jih ima, kadar kaj darüje. Kaj še – moral bi se pokazati še bolj darežljivega, ampak kakor dobro vzgojen človek. Daj mi klobük. Prav imaš, ako zamižiš z enim očesom. Sam je... drüžine nima... Sejati se mora, da se žanje. Ali zakaj, vprašam, ne pošlje vsega naenkrat? Hiša mü je tü nasproti!... Ampak večno prihajanje in odhajanje vzbüja v ljüdeh sům brez üzroka. Najprej slaščičar s torto; potem slüga s cveticami – cvetice! – take nepotrebne reči!... potem sadje, potem vino. (~~Čita s prezirom~~): „Valpolicella!" Olikan, fin človek, delikaten človek – jaz, na primer – ne bi poslal nikoli dami namiznega vina. To je prezaüpljivo. Zakaj ne pošlje starega Patinarca, ko ima vendar izvrstnega? Küpčijske düše – sami prostaki! Nevedneži! Na primer – le da povem – moje Ermengardine gosli je pohvalil celo Manzoni, ko je bil živ – a časti, ti gospod Sigismondi... ne besedice! Ne zna čitati drüze,

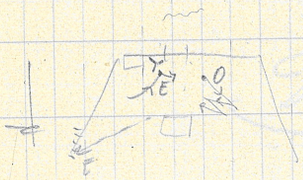

(Eliza gre med tem govorom Orlandovim kotlum na desni in zre ven, da d'hogne odgovarjanju.)

ga, kakor številke.

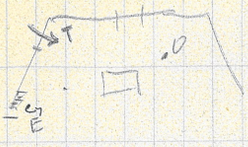

Tereza (glasno pri kitajskih vratih): Serafin je tukaj. (Eliza gleda, nevedoča, kdo da je). Dejal mi je, naj le pravim: Serafin je.

Eliza (se spomni): Da... da... naj le pride. (Tereza odide).

Orlandi: Papijem torej kavo zunaj.

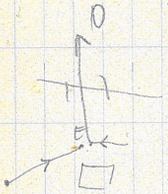

Eliza: Na, papa. (Vzame novčarko in mu da nekaj denarja).

Orlandi (vtakne denar v telovnik). Nikdar nimam drobiža. Naša plemenita vlada zna le vleči denar iz žepov. (Eliza ga pospremi kakor prej. Orl. odide.

Tretji prizor.

Serafin. Eliza. Proti koncu Tereza.

Serafin (z globokim glasom, naglo): Naravnost nesrečen sem, da moram motiti milostivo ob tako nepriličnem času. Tu di gospod Oriani prosi tisočkrat za odpuščanje, ali stvar je zelo nujna in trenotek je dragocen... (izroči ji račun v pismenem zavitku.)

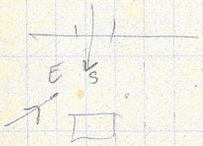

Eliza: Čudim se gospodu Orianiju. Še le pretečenega meseca sem mu dala šeststo lir.

Serafin (kakor prej): Neka pariška hiša je propadla, pa nam poteka velika menica.

Eliza: Vsakdo ima svoje dolžnosti.

Serafin: Nepričakovan vidarec, milostiva! (Sledi z očmi

posameznim točkam računa, ki ga Eliza pregleduje; z globokim glasom) Fantazijska obleka za gospo. Gosposka zimska suknja. Otroška mornarska obleka. (Eliza obrne list.) Na drugi strani najde milostiva zaznamovana odplačila. (Čita): Junij: petsto; september: štiristopedeset...

Eliza: Da, da, dobro je.

Serafin: Ostane sedemsto petintrideset.

Eliza (shrani račun v miznico, pa jo zaklene): Recite gospodu Orianu, da pridem kmalu mimo.

Serafin (ponižno, a nujno): Nadvse neprijetno mi je, da moram ponoviti prošnjo in tudi gospod Oriani prosi stokrat, da ne zamerite. Zdelo se mu je prav, da ne pošlje računa gospodu soprogu, preden ne govori z ~~[illegible]~~ milostivo.

Eliza (živahno): Sama pridem pozneje plačat.

Serafin: Vdano se zahvaljujem. Da blagovolite, milostiva, odpustiti. (Odide).

Eliza (si podpre glavo z rokami – kakor da se ji studi): Venomer! Venomer! (Potrta seda na naslonjač; polagoma se premaga, pa se pripravi, da bi napisala pismo. Za hip zazvoni. Eliza živahno vstane in skrije začeto pismo v pisalno podlago.)

Tereza (priteče iz kuhinje): Gospod Tepino bo! (Pohiti v predsobje; pusti odprta vrata in odpre tudi duri nad stopnicami): Zares – uganila sem!

Eliza (se strese, ostane stoječa in mehanično urejuje stvari

v košarici za delo.

Tretji prizor.

Sigismondi in prejšnji. Sigismondi sleče s pomočjo Tereze svršnik, pa ga obesi s klobukom v predsobju.

Tereza: Takoj sem uganila, da ste vi.

Sigismondi: To je lepo, Tereza.

Tereza: Ali ste se zabavali na deželi?

Sigism (slači svršnik): O ne! Ves čas je bilo slabo vreme. (Da ji napojnino).

Tereza: Oh - gospod Sigismondi - ! (Osnaži naslanjač, ki ga pozneje pomakne blizu k njemu.)

Sigism (vstopi, počasi slačeč rokovice): Kako je, gospa Eliza? (Gledu Elizo očetovsko): Prav, prav! Barva je izvrstna.

Eliza: Hvala. (Pokaže na vino).

Sigism: To je za Karla za poskus. Saj vi ga ne pijete, gospa Eliza?

Tereza (da se prikupi Sigismondu): Vašega vina pokusi milostiva vendar vselej nekoliko kapljic (mlaskne z jezikom) pa pravi: mhm, to je dobro (Primakne naslonjač, pa odide.)

Sigism. (ko odide Tereza, se približa Elizi, postane in pravi tiho) Ali moram biti vedno paz pro ~~Ali smem ostati, kakršen sem bil?~~

Eliza (vzame začeto pismo in mu ga da, pa sede zopet in začne delati s povešeno glavo).

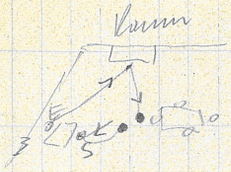

Sigismondi (čita): Hotela sem se vam prisrčno zahvaliti in povedati, kako se veselim, da ste se vrnili – (vrne pismo Elizi, ki ga raytrga; potem vzame iz žepa s prstanom, pa ji ga, še stoječ, pokaže.)

Eliza (s plašnim naglasom, očitaje): Čemu?.. Skrivati ga bodem morala, kakor vse!

Sigism: Ženi mojega bivšega verovanca, blagajniku Žimmermannove tvrdke, ki jo zastopam, ne smem ponuditi malega... darů?

Eliza: Prstani in zapestnice so v prevelikem nasprotju z mojim položajem... z mojimi... večnimi potrebami...

Sigism (sede; naglo): Prišel sem tudi zaraditega – Uredimo hitro, preden – se vrne na zajtrk.

Eliza (vzame dva, tri račune iz zaklenjene miznice in mu jih izroči).

Sigism (jih površno pogleda): Dobro... Oriani? Zopet? Saj je komaj mesce dni, kar smo mu dali šeststo lir. M-ha! Tudi Orianju ne manjka mnogo, da pojde rakom žvižgati; le zaradi gizdalinstva. Potrata vodi le v propasti. (Dobrodušno se smeje; zadovoljno). Ko sem se še pečal s kupčijo, sem imel v Torinski ulici pravo lukujo, poluštvo iz sirovega lesa, pa nič izložbenih okenj: Prav nasproti je pa bila trgovina – tudi z blagom za obleke – toda vse velikansko: pozlačeno poluštvo, ogledala, kristalne šipe. Kdor je jemal na up, je tekal tja

čez; kdor je plačeval v gotovem, je prihajal k meni. Prodajal sem mnogo dražje, ali kupovali so ljudje, kupovali in še veseli so bili. (~~Prime jo za brado, premeteno~~): Ker moji kupovalci niso imeli kam sesti, skozi okna in vrata je pa pihal veter, so mislili vsi, da si prihranim drago pohištvo in kristalna ogledala le zaradi njih! Svet je vedno enak. V vsem napredujejo ljudje, le v modrosti ne! (~~Pogleda natančneje račun.~~) O, o! Oriani bi nas rad ukanil za sto lir. Ali imamo še pobotnice za odplačila?

Eliza (pokaže na pisalno mizo): Tam so vse. (~~Vidi, da bi Sigismondi rad pisal, pa vstane hitro, da bi mu prinesla pisalne potrebščine. On pa vzame beležnico iz žepa in urno beleži, mrmraje~~):

Sigism: Junij - petsto, september - sbiristopedeset; januar - petstopedeset, september - šeststo. (~~Sešteje, pa piše~~) Oriani saldo 535 (~~glasno, ne da bi pisal~~) pa ne 600. (Pogleda svote ostalih računov, pa jih vrne Elizi, ki jih zaklene v miznico; potem prav tiho): Danes? - Ob dveh? (~~Z izpremenjenim glasom~~): Prihodnji mesec pa vstopi naš ~~Harlin~~ Karlo v trgovsko banko na de Fornar~~ovo~~isevo mesto.

Eliza (~~s pritajenim glasom~~): Oh, če bi zaslužil toliko, da bi zadostovalo!

Sigism: Delaven je. Tudi jaz mu dajem dela za mojo zasebno upravo in ... dosti zasluži. Poskrbel sem, da je

sedaj dobil tudi mastno de Fornarisovo kašo — da pregleda vso stvar in da napravi jasno sliko. Ako premislite vse, se ne morete pritoževati.

~~Eliza~~: Tako rada bi, da ne bi ~~obremenjevali~~ nadlegovali — nikogar.

~~Sigism~~: Da me ne bi potrebovali, pa da bi me posadili pred vrata? To si lahko mislim, ker vedno čakate in govorite še le tedaj, ko vam teče voda v grlo. Pride dan... bližnjih sorodnikov nimam... pa... poskrbim. Sicer pa imam zadoščenje v tem, če sem koristen.

~~Eliza~~: Vedno vam ostanem — zelo hvaležna.

~~Sigism~~: Hvaležnost ni nagneuje; pogostoma porodi celo nasproten uspeh. Bil bi že zadovoljen, ako bi se malo potrudili, da bi me zazibali v sanje. Zaslepite me, saj nočem nič drugega, kakor iluzijo. Končno... bil sem vedno poštenjak. Ko sem Vam obljubil, da Vas bodem ljubil kakor hčerko, sem bil odkritosrčen. Ali nisem vedno podpiral Karla, takorekoč še preden ste bila na svetu? Potem, ko sem Vas često videl, dan na dan ob času dolgotrajne bolezni Vašega soproga, sem izgubil glavo... (~~skomizgne; brutalno~~): Kdor še nikoli ni naredil neumnosti, naj ~~dvigne roko~~ vrže kamen za mano.

~~Eliza~~: Zaboga, saj Vam ne očitam ničesar, ne obtožujem nikogar... nič ne pravim.

Sigism: Prav to: Zakaj ne govorite? Bolj ste nervozna, nego navadno. Pa – saj ne bi bilo prvič, da bi mi očitali zahrbtnost, cigarijo...

Eliza: Saj vendar priznavam, da sem sama kriva, prav sama. Nič več ne obtožujem, nič več ne očitam, vem da nimam več pravice. Res je, nervozna sem danes, ali zato, ker se ne počutim povsem dobro. (Izteguje s prosečim izrazom roko proti njemu): Potrpite z menoj! Odpustite mi!

Sigism (skomizgne): Kriv ni nihče. Karlo, ubog uradnik, ne bi bil smel jemati razvajene gospodične; ali od otroških let sem, ko je bil v sirotišnici, pa sedaj – ves dan v pisarni – saj ni imel nikdar časa, da bi se bil poučil, koliko velja hišno gospodarstvo. Vaš oče, ki bi Vam bil moral biti varuh, si je rajši zavaroval prijetno življenje s tem, da izkorišča lastno družino. Vplačal je jamčevino za svojega zeta, v zameno ga morajo pa otroci preživljati. (Prezirljivo): Literat! Sami ošabni, nepotrebni lenuhi!

Tereza (iz kuhinje; z naravnim glasom): Gospod gre. Prihaja že čez ulico. Ali pripravim zajtrk?

Eliza: Da, kakor po navadi.

Tereza (pride iz kuhinje; v roki ima posodo iz

kovi za beefsteak): Napravim beefsteak v posodi, ki jo je daroval gospod Pepin. (Sigismondiju): Semkaj se vlije žlico olja?

Sigism: Ne olja, ne soli! Sol napravi meso pretrdo, olje pa premastno (Vzame škatlji podobno posodo, zapre je i.t.d.) Počasi naj se peče deset minut, pet z ene, pet pa z druge strani.

Četrti prizor.

Karlo, Etorin in prejšnji.

Karlo (vstopi z malim Etorinom na rami in mu pravi smehljaje): Dedek! Dedek! Lep poljub za deda! Hitro!

Eliza (Terezi): Podvizaj se! (Tereza odide v kuhinjo).

Sigism (sede in vzame Etorina na kolena): O! Naš Garibaldi! Da vidimo, če ima Garibaldi čist nosek! (Osnaži mu nos z robcem, potem ga sledi poljubi, pazi pa ves čas na razgovor.)

Eliza: Zakaj mu pravite Garibaldi?

Sigism (s smehom): Ker zna spuntati ves svet.

Karlo (mane si roke, vesel, proti kuhinji): Urno, Tereza, urno!

Eliza: Grem sama pogledat.

Karlo (jo prime za roko): Milostiva ostane, ne da bi se ganila; tako! Da jo lahko glexamo! (Zelo nežno): Moj bog, ves dan – ~~na pol ure pridem domov~~ sem samo pol ure doma; naj te gledam vsaj te pol ure!... Ali nimam prav, gospod Sigismondi?

Sigism: Kajpada!

Eliza (odpelje Etorina do kuhinjskih vrat): Poteci k Terezi pa ji reci, naj hitro pripravi zajtrk za papa. Teci!

Sigism (razume, da je Eliza v zadregi, pa hoče odvrniti razgovor): Kaj pa? Ali kaj napredu je nazkrivanje de Fornarisovih sleparij?

Karlo: Snoči sem zopet delal do polnoči. Toda (pokaže na knjige in spise, ki so nagomilani na stolu) ~~njegovi zapiski... knjige~~ Toliko njegovih zapiskov -- knjige...

Sigism: Pozneje, pozneje. Nič se ni treba prenagliti.

Karlo: Ta lopov je imel zelo enostavno metodo. Začel je s tem, da je ob mesečnem pregledovanju utajeval pravo stanje blagajne; pozneje, ko se je zbal, da ~~se~~ mu pridejo na sled, je pa ponarejeval mandate.

Eliza: In tebe pokličejo za pričo na sodnijo?

Karlo: Gotovo.

Eliza: Uboga žena... pa otroci!

Kakšna krivica!

~~Karlo~~: ~~To je krivica božja~~. Nepoštenjakom ne bi smelo biti dovoljeno, imeti žene in otrobe.

Sigism (se smeje; dobrodušno) Vidi se, da nimaš hiše. Ali veš, kako ~~bi~~ bi kmalu padla hišna najemnina? Ju zapomni si: „Nepošteno je nenavadno prožna beseda; stegne in raztegne se, kakor pletena srajca, če je človek suh ali pa debel.

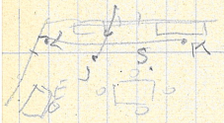

~~Karlo~~: Izvrstno, gospod Pepino. (~~Opazi vino~~): Oh, o! ~~Kako fino diši~~! Kakšno presenečenje!

~~Sigism~~: Poveš mi, če ti ugaja; tedaj ti ga pošljem še.

~~Karlo~~: Jaz ga pa popijem do zadnje kapljice. (~~Pojoč~~): Reza, Reza, kaj pa to? Ali zajtrka ne bo?

Peti prizor.

Ivan. Prejšnji!

Ivan (vstopi ponižno in izroči Elizi posetnico): Doli čaka dama, ki je nisem še nikdar videl. Pa se mi zdi, da je lepo oblečena. (~~Sigismo ndiju~~): Vsekakor sem dejal: Ne vem, ali je milostiva doma, ali ne.

Eliza (živahno): Gospa de Fornaris je.
Karlo: Tukaj? Pri me

Eliza (živahno): Gospa de Fornaris je.

Karlo: Tukaj? Pri meni?

~~Eliza (čita)~~: „Od Vas, od Vašega srca bi rada izprosila milost; prosim, sprejmite me!"

~~Sigism~~: Priporočila bi se rada pri Vas Vašemu soprogu.

~~Karlo (Elizi)~~: ~~Naj ji sporoči~~ Sporoči ji, da te ni doma.

~~Ivan (hiti, hoteč oditi)~~: Takoj, gospod Karlo.

~~Eliza~~: Ne. (~~Ivan se ustavi~~): Uboga žena? Čemu jo žaliti?

~~Sigism (se odpripravi na odhod)~~: Prav imate.

~~Karlo (nejevoljen)~~: Odpravi jo na kratko, pa da mi ne pride več v hišo!

~~Eliza (Ivanu)~~: Hitro!

~~Ivan~~: Takoj, milostiva! (~~Odide~~).

Sigism (prime Karla izpod roke): Pojdem po drugih stopnicah. Če me vidi, predsednika banke, pograbi še mene. (~~Odideta skupaj~~).

Šesti prizor.

Eliza. Gospa de Fornaris. Pozneje Tereza.

De Fornaris: Milostiva... gotovo veste... gotovo razu-

mete... Kako mi je. Ne vem, kako naj se opravičim. Kot sem izvedela, da je zadeva moja moža v Vaših rokah, mi je takoj odleglo in pohitela sem k Vam, kajti Ti ste dobri! Toliko sem že slišala praviti o Vaši dobroti!

Eliza: Ali – tudi moj Karlo je samo ubog uradnik...

De Tornaris: Le kak svet; svetujete mi lahko. Kaj naj storim? Kajti – sedaj sem sama – vse me je zapustilo – sama, sama s svojimi ubogimi otroci, ki ne znajo nič drugega, kakor plakati!... Svojega očeta kličejo! Svojega očeta iščejo!

Eliza (ginjena; ponudi ji sedež): Kar je meni mogoče – prav od srca.

De Tornaris: Rešiti ga ni mogoče; ali morda se da kaj olajšati ublažiti. Ne želim si ničesar drugega, kakor da bi bil zopet pri meni. Prosim, recite gospodu Karlu in tudi gospodu Sigismondiju, ki je tako mogočen in ki ima tako rad gospoda Karla, recite jima, prosim, da je bilo pravo prokletstvo, ki je ugonobilo mojega moža. Prijatelj, ki je moral odpotovati iz Milana, mu je dal svoto, da bi izplačal njegovo menjico. Bilo je še pet ali šest dni časa. Moj mož je bil prepričan, da bo lahko plačal; toda – tisoč nesrečnih slučajev – tisoč sitnosti –! – Ni bilo mogoče! Popraviti je hotel ta pregrešek – hotel se je rešiti –

pa se je ugovobil! (~~Eliza se zgane~~). Res je – greh je bil – težak greh – zločin! Toda jaz – z mojimi očmi – z mojim srcem – ga ne morem videti, si ga ne morem zamisliti v hudodelstvu. Ne vidim ga in ne morem ga videti drugače, kakor vedno – med nami – kako se ubija – za me in za naše otroke. Ne morem ga obtoževati in obsojati; le ena misel mi je v glavi: ko mi mogel dati svojega življenja, svoje krvi, za nas, je žrtvoval svojo čast. Njegova žena sem... ne sodim... ljubim ga!

~~Eliza~~: Potolažite se, gospa. Obljubujem Vam – kar mi je mogoče, storim iz srca!

~~De Tornaris~~: Tudi nam se je dobro godilo, milostiva. Ali zadelo nas je toliko nesreč! In svetu se ni smelo pokazati ničesar. Oblačiti se je bilo treba bolje, v hiši je bil pa včasi glad. O, milostiva, saj ne morete vedeti, kako je materi pri srcu, če mora odreči otroku, za kar prosi.

Tereza (pri kuhinjskih vratih): Milostiva! Ves zajtrk bo mrzel! (~~Gospa de Tornaris naglo ustane.~~)

~~Eliza (z nejevoljnim glasom)~~: Nisem te klicala! Pojdi! (~~De Tornarisovi~~): Govorila bom za Vas in prosila, obljubujem Vam.

~~De Tornaris~~: Recite svojemu soprogu in tudi gospodu prezidentu, prosim, recite jima, da je bil vendar de-

nar njegov – saj ima ~~jamčevino~~ jamstvo... Oprostite – vidite – zopet pretiravam – zopet se mi meša. Oprostite – bolna sem – zares bolna. Že nekaj dni me stresa mrzlica, moja glava, moja uboga glava ni zanič. Svota, ki je odgovoren zanjo, presega jamčevino. Saj zato sem pravzaprav prišla – to sem hotela vprašati – to je važno! Ali je res – ali mislite – če bi mogli povrniti banki vse, da bi nam bilo ložje pri sodiščů?

~~Eliza~~: Mislim – zdi se mi – gotovo. Vprašam Karla.

~~De Fornaris~~: Ali kako? Kaj naj storim?... In vendar – saj so še dobri ljudje na svetu... Iskala bodem – prosila... Glejte, milostiva, kako malo je treba, da se potolažim in da upam? Ako dobim denarja – zdi se mi, da je mogoče... ali dovolite, da pridem zopet?

~~Eliza (živahno)~~: Da – da – kadarkoli hočete.

~~De Fornaris~~: Vem, da ste dobri! Tako dobri!... Pa... saj ste tudi mati!! (Objamete se. Gospa de Fornaris odide)

Eliza (si pokrije obraz z rokami in plaka).

Sedmi prizor.

Eliza in Karlo.

Karlo (pri vratih, s prtičem okrog vratu in s

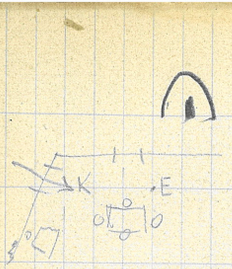

~~Krožnikom v roki, je~~). Ali je odšla? (~~Eliza molči~~)
Če ne bi bil poslal pote zaradi zajtrka, bi bila še se-
daj tukaj. (~~Gleda jo~~): ~~Plakala~~ Jokala si! (~~Postavi hitro~~ bumo krož-
~~nik na mizo in potegne prtič z vratu~~). ~~Jezi me,~~ To je pa
~~da plakaš zaradi takih ljudi! Prav treba je solza~~ že prenaumno! Radi teh ljudi jokati!
~~zaradi tega!~~ Res, prav treba ti je, da se razburjaš radi tujih ljudi.

Eliza (živahno in nejevoljno): Karlo! Karlo! Ne bodi
~~brez srca in brez usmiljenja!~~ krut!

Karlo: ~~Dosti~~ Saj je na svetu dosti poštenjakov, ki trpe. Svoje
usmiljenje hranim za poštene ljudi. De Forna-
ris je pa tat! Kra~~ste~~tel je! ~~Krasti dom, ki je izro-~~ Oropal blagajno, ki
~~čen našemu poštenju~~? je bila izročena njegovemu varstvu.

Eliza: Enkrat se je ~~zgrešil~~ spozabil — pa ga je pehalo dalje.

Karlo: ~~Zgrešil~~? Spozabil? ... ~~Vem~~, vem ... ~~Vse vse~~! Prijatelj
mu je zaupal svoto, da plača menjico, de Forna-
ris vtakne zaupani denar v žep — ~~temu pra-~~ in vi pravite
da se je spozabil? ~~viš pregrešek~~? ~~Nič drugega~~! Tako? ~~Že~~ Vem, kaj
mi hočeš odgovoriti: Sila. Beda. Ali, draga
moja, beda ne opravičuje ničesar. ~~Vsak tat~~ Konečno je
~~je bil v bedi~~ bil vsak tat v bedi. Za kraga vendar! Predno se dotaknem de-
narja, ki mi je zaupan, si odsekam roko. ~~Pri-~~
~~segam!~~

Eliza: Pomisli: tri otroke ima. Najstarejši je v
Etorinovih letih.

Karlo (~~mahne z roko~~): Prav misel na otroke bi

mu bila morala dati, toliko moči ~~in pogůma~~, da bi bil ostal pošten! ~~si ohranil poštenje~~. (~~Sede~~) Gotovo: ~~Ali~~ se je prišla priporočat? ~~Mar~~ Da naj molčim? ~~Naj~~ Naj utajim resnico, ali vsaj nekaj resnice?

Eliza (približa se mu, nežno): Ali misliš, da bi mu kaj pomagalo, ako bi povrnil vse?

~~Karlo~~: Saj mora povrniti, to je njegova dolžnost.

~~Eliza (vzdihne)~~: Toliko nesreč jih je zadelo!

~~Karlo~~: ~~Kaj pa~~ In mi? ~~Kaj delamo mi~~ Kako pa živimo mi? ~~Živi se~~ S tem, kar zaslužim, pa živimo čisto dobro. Pa smo imeli tudi nesreče... Nisem li bil skoraj dva meseca bolan? Ali ti si ženka, ki velja kaj, jaz pa delam od jutra do večera. Seveda, gospod Sigismondi mi je pomagal že od mojih mladih nog; tudi sedaj mi daje zaslužka in mi dobro plača; morda več, nego drugim. ~~Bodisi~~ Priznam to! Ali zakaj? ~~Gospod Sigismondi~~ Ker je dober človek, ~~priznavam~~ gotovo, ampak ~~za tri le ni dober. Videl je, česar ni našel pri drugih~~ nikar ne pozabi tega, da sem bil vedno priden, ~~vesten in razumen~~ pošten in vesten. ~~(Eliza odvrne obraz, Karlo jo potegne k sebi)~~. Pojdi ~~Ali~~ Eliza; ~~ne skrivaj mi svojih oči~~ poglej me. Ne ~~glej tako~~ bodi ~~gado~~ huda. Ne, ne! Ne govoriva več o tem! (~~Prime jo okrog pasu~~) Saj te imam neizrečno rad, Eliza. Prav sedaj, ko moram ~~mešati~~ broditi v tem blatu, razumem in čutim ~~živo~~ — jaz, ki sem nevednež v hišnem gospodarstvu —

prav sedaj razumem, ~~pravim~~, koliko sem dolžan svoji dragi že-
nici, njenim lepim, pridnim ročicam, (~~poljubi je~~
~~jo roke~~) ki šivajo tako lepe oblečice našemu Etorinu...
in ki znajo ~~kljub gospodinjskim brigam~~ celó še presenečati.
Ta še kako! Kar z elegantno zimsko sukujo za moj rojstni dan! Oh, da, da,
~~Oh, draga, draga Eliza~~, moja ljuba, draga Eliza! Kar obožujem te
~~kako nežno, kako hvaležne te ljubim, tebe~~, ki si mi znala
spremeniti naš ~~vstvariti v mojem~~ ubogi domu v pravi raj!

Eliza (ki je imela glavo naslonjeno na Karlovih prsih,
zaplaka).

Karlo: Zakaj to?... Torej je res, da nam izvabita tudi
~~Tudi sreča, tudi gado-~~
sreča in veselje solze!
~~voljnost zna plakati~~! (Obriše ji oči in jo poljubi;
z izpremenjenim glasom) Enajsta je ura; v pisarno
moram. (Kliče): Garibaldi!

Eliza (živahno): Ne! Ne kliči ga tako!

Karlo: Zakaj ne?

Eliza: Ni mi všeč.

Karlo (kliče): Etorino!

Tereza (iz kuhinje): Pri učiteljici je.

Karlo (šaljivo): Sin je prej na delu, nego oče. Dobro
pleme
~~pasma~~! (~~Pripravljaje se, da odide, opazi steklenice. Pomežikne~~): Malo olja v stroj! (~~Napol-~~
ni kozarec, približa se Elizi, prime jo okrog pasu
pa ji dvigne kozarec k ustom) obema!
~~Najvelja za oba~~...

Eliza (odrine kozarec z roko): Ne; ne dé mi dobro.

Karlo: ~~Torej le kapljico - kapljico - boljc je tedaj!~~
V saj kapljico - samo kapljico! Potem mi bolj
~~Teksné~~!

(Eliza se dotakne kozarca z ůstnicami; Karlo izpije do dna; z drůgim glasom, držeč jo še vedno za pas).
Mm, ~~zares je~~ toje pa res dobro! Izvrstno! Živio ded! (Poljůbi jo na ůsta, pa hoče oditi).

Osmi prizor.

Orlandi, prejšnji, pozneje Tereza.

Karlo (vidi Orlanda bledega in zbeganega): Kaj pa je?
Eliza: Moj bog!
Tereza (pride iz kůhinje)
Orlandi: Ta hip... pravkar... je bil gospod Sigismondi napaden... ranjen...
Karlo: Gospod Sigismondi?
Orlandi: Poglejte skozi okno; na ulici se vse tare. Odpeljali so ga z vozom domov.
Karlo (pohiti k oknů, pogleda na ůlico, potem plane iz hiše.)
Eliza (bolj ůstrašena, nego ožalošćena, hoče za njim): Karlo! Karlo!
Orlandi: Kaj pa delaš? Ali hočeš še ti zdirjati kakor blazna?
Eliza: Ali je nevarno?
Orlandi: Nič se ne ve. Sedaj se še ne more reči ničesar.

Tereza (pri oknu): Koliko ljudstva!

Eliza: Kako se je zgodilo? Kje?

Orlandi: Pri ženevskih vratih.

Eliza: V prepirů?

Orlandi: Tat – ali pa maščevanje.

Eliza (se mu bliža): Maščevanje?

Orlandi: Tako kaže... ženske reči.

Eliza: Ne, ni mogoče! Gospod Sigismondo? – Tat! Tat je bil!

Orlandi: Pravim, kar sem slišal.

Eliza: Ne ponavljal tega. Tat je bil, tat!

Tereza: Kako bi bil tat?

Orlandi: Ako bi bilo res, bi mu bil ugrabil uro; gospod Sigismondi bi bil opazil, pograbil bi ga bil za vrat; tedaj bi se hotel tat rešiti, pa bi ga bil – (pokaže, kakor bi hotel zabosti od spodaj navzgor)... toda zabodel je hipoma... in izginil ~~je~~.

Tereza: I belem dnevů! Sredi Milana?

Orlandi: V resnici: ne moremo tožiti, da ni svobode v Italiji.

Eliza (hodi razbůrjena po sobi semintja): Ali ne bi bilo mogoče, izvedeti... govoriti...

Orlandi: Govoriti? S kom? Kadar se vrne tvoj mož, izvemo vse. Upajmo, da bode vsaj sedaj

tako bister, da razume ... nujnost! (~~Eliza ga gleda z grozo~~). Gotovo. Pokazati se mu mora, pa hitro; prvi mora priti, da ostane čvrsto v spominu, ako bi se zgodilo – upajmo, da se ne zgodi – ampak če bi se zgodilo, (~~kakor da piše oporoko~~) – da bi bilo treba ... sestaviti ... zadnje določbe!

Eliza (bolj in bolj razburjena): A jaz? ... A jaz? ... A jaz? ...

Tercza: Milostivi je slabo!

Eliza: Ne ...! Ne ...!

Orlandi: Naravno! Hipni utisk ... Groza ... Zaužiti moraš kaj, da se okrepiš ... kaj za kri ... tudi jaz ... in tudi Tercza! (Stopi do kredence, vzame dva kozarca in natoči).

Deveti prizor.

Karlo in prejšnji:

Eliza: Torej – kaj je?

~~Karlo (vstopi bled in utrujen)~~: ~~Nevarno~~ Hudo je ... zelo ~~nevarno!~~ hudo!

~~Orlandi~~: Ali ste se mu pokazali?

Karlo: Ni bilo mogoče; nihče ne sme k njemu (sede)

Orlandi: Ali – na primer – jaz? (~~Mrmra~~): Za nobeno rabo! (~~Vrne se h kredenci~~).

Eliza ~~Karlo~~ (se upre ob zofo, strmi predse, pa zašepeče

skoraj brez glasu) A sedaj?... A sedaj? A sedaj

Karlo: ~~Tukaj je bil~~ Pravkar je bil tukaj... ~~tukaj, med nami~~ Tu pri nas... ~~pred kratkim~~ par minut je tega ~~hipom~~! ~~Tukaj je bil~~ In sedaj!... ~~Ubiti ga~~ Ubit!... zaradi ure... zaradi par sto lir!...

Irlandi: A če je bilo maščevanje?

Karlo: Maščevanje?

Irlandi: Pravijo... slišal sem tako... Dekle, zapeljano... pa zapuščeno, v bedi... brez vinarja... pa...

Karlo (stare gleda grozeče Irlanda, ki obmolkne): Čudim se Vam! Čudim se Vam, ~~da~~ imate tako malo spoštovanja, ~~pač~~ in toliko žalostnega pogum, da pobirate ~~blato po ulici~~ pocestno blato in ga mečete ubogemu možu v obraz!

~~Irlando:~~ Smilite se mi, pa ne prvič.

Karlo: Eliza!... Eliza!... ~~Ali nimam prav?~~ Govori vendar!... ali nimam prav? ~~Ali~~ Nizdosti, ~~kar se je zgodilo revežu~~ da je postal ubogi mož rtev lopova — ~~tako~~ Ta dobremu — ~~tako poštenemu~~ poštenj in vrli mož?... Ne! Še čast mu morajo poteptati! Dušo mu morajo ubiti!... Maščevanje?!... ~~Tedaj bi bili počakali nanj po noči~~ Pri svitlem dnevu? Saj je jasno, da ga je tat, ko je bil prijet, zabodel, da je ~~lahko~~ mogel zbežati in se rešiti. Ali ne... ne... ~~Mora se iskati~~ Iščejo... in izmišljati si... tudi ~~kar~~ če je ~~blazno~~... ~~Kar je najbolj~~ še tako nezmiselno, še tako neverjetno, samo da ~~se~~ lahko obrekuje in opljuje človeka, ki bi zaslužil sočutja in solzâ. Ali ~~v svoji hiši zah~~ vsaj tu. Tu v svoji hiši

zahtevam, da ~~se~~ ga spoštujete. (~~Zatepta~~). ~~Podlo je~~ To je podlo! Nesramno! ~~Nesramno!~~

Orlandi: Smilite se mi; pa ne prvič!

Konec prvega dejanja.

Drugo dejanje.

Obedovalnica kakor v prvem dejanju, toda pustejša in mračnejša. S kredence so izginile steklenice za likerje, sadje, kroznik s sirom, torta; v eni steklenici je še do polovice vina, dve sta prazni. Nad mizo ni svetilke, v lestencih ni sveč, kvečjemu tupatam kak ostanek.

Prvi prizor.

Karlo. Eliza. Karlo dela pri svoji mizi. Pred saboj ima prazno skodelico za kavo. Na sebi ima črno sukujico in temne hlače; sploh je njegova obleka bolj zapuščena, nego v prvem dejanju. Kmalu vstopi Eliza, oblečena za izhod, s klobukom na glavi.

Karlo (pišoč): Ne vem, ~~kam podiljaš dekle nekaj časa sem kupovat.~~ Rje zadnje čase kupuješ? ~~Nekdaj~~ Prej je bila kava izvrstna, sedaj je pa ~~prava češpljevka~~ čisto brez vsega okusa. (Šaljivo, s svojim otročjim izrazom) Prej si me imela rajše.

~~Eliza (se stožno nasmeje in ga poboža).~~

~~Karlo~~: Ali odhajaš?

~~Eliza~~: Kmalu se vrnem.

~~Karlo~~: Ali si dala hišniku napotnino?

~~Eliza~~: Sem.

Karlo (pišoč): Ne vem, kako je to: če govoriš z njim, se mi ne zdi mi vredno, odgovarjati. Kaj odhajaš brez pozdrava?... Ali to ni več v navadi? (Pritegne jo k sebi in jo poljubi).

Eliza: Toliko dela imaš!

Karlo: Izvrstna misel je bila, vzeti si ta dva dneva, da lahko mirno delam doma. Jutri končam vse; de Fornarise in Sigismondijevo upravo. (Eliza hoče oditi). Kaj pa Etorin? Ali pojdeš ponj k učiteljici?

Eliza: Pošljem Terezo – še pred kosilom.

Karlo: Tereza pa se je menda zaljubila; kuha nekaj tednov sem tako slabo, da je groza. Meni je vseeno; ali tvoj oče se namrdnje in se jezi; namesto da bi prijel Terezo, pa se zaletava v ubozega ranjkega Sigismondija, le da bi me jezil – češ da nam ni zapustil vinarja – ker je ta brezsrčni egoist zapisal vse najbrže kakšnemu svojemu bratrancu. Storil je čisto prav! Ali je bil meni kaj dolžan? In končno – če vstopim jutri kot blagajnika trgovski banki... komu se imam zato zahvaliti? Njemu! Mar nimam prav?

Eliza: Da... ali tudi ti govoriš vedno o tem; pustimo to pri miru.

Karlo (vstane; skrivnostno): Daj mi častno besedo,

da ne ~~zineš spričo žive duše~~ rečeš nikomu niti besedice.

Eliza (začudena prikima) z F

Karlo: Polagoma se vzbuja tudi v meni sum; ne mislim, kakor tvoj oče... ali če ni zapu~~ščen~~eljano, zapuščeno dekle – žena je vmes.

Eliza (pobledi): Zakaj?

Karlo: Med Sigismondijevimi ~~spisi~~ papirji, ki sem jih dobil, da jih pregledam in ~~[illegible]~~ uredim, je tudi njegova beležnica. Zaznamovani so plačilni roki, dnevni izdatki... (~~Gre po beležnico~~).

Eliza (se ustraši, toda premaga se in posili na smeh).

Karlo (ji pokaže knjižico in prebira v njej): Glej: Confalonieri – saj veš, ~~drazotinar~~ ani zlatar – sedemsto lir. Pa zopet: Confalonieri petsto lir.

~~Eliza~~: Ali...

~~Karlo (pokazuje)~~: Glej: Zadnjega dne – prav na zadnji strani. Iriani: dvatisoč devetso petintrideset lir. Zase ne bi bil porabil gospod Sigismondi, kakršen je bil, v desetih letih toliko denarja. Pa drug ~~[illegible]~~ dokaz: plačano na račun: trideseteg a junija petsto, septembra, januarja, i.t.d. – ~~[illegible]~~ ostanek petsto petintrideset. Ako bi bil sam dolžan, bi bil plačal takoj vse.

~~Eliza~~: Saj vendar nimaš pravice, preiskovati človeko,

vo življenje na tak način.

Karlo: Storil sem, kar ~~se~~ mi je bilo ukazano. ~~Povem ti~~ Ji še nekaj ti povem: ~~da se~~ se mislim posvetovati ~~s tem~~ s kakšnim človekom; kajti – kdove? ... ~~zasledovaje stopnje po tej ženi~~ pri izsledovanju te žene, se najde morda tudi ~~pot~~, po katerem ~~se~~ bi prišli do lopovskega morilca, ~~ki se še ni razkril~~. Ki ga dosedaj še niso mogli ujtakniti.

Eliza: ~~Kaj že!~~ Ne, tega ne smeš!

Karlo (v čudu): ~~Kako da ne?~~ Pa zakaj ne?

Eliza: Ubogo, nedolžno ženo lahko pogubiš, to je vse.

Karlo: ~~Poslušaj~~: vso čast gospodu Sigismondijů; toda žena, ki trpi, da ji plačuje ... starec račune, je lahko uboga, nedolžna pa ni. (~~Zaničevalno~~): ~~Na tako se ni treba ozirati~~. Ta ne zasluži obzirnosti.

Eliza (brzdaje se): ~~Na njo~~ Ona ... ne ... ~~ali nanj~~ od tebe ... ~~vsaj tebi~~ toda on pač (~~Boljmbolj živahno~~): Tebi sodi, spoštovati njegov spomin, pa ne izdajati njegovih skrivnosti. Misli tudi sam nase. Veš, da sem ti svetovala vselej prav. Mirů potrebuješ za delo; prikupiti se moraš ljudem, ne pa nakopati si sovraštva.

Karlo (šaljivo): ~~Ej~~ No, no, potolaži se, potolaži! ~~Kako lahko se že razdražiš~~ Strašno si postala nervozna! Počakam še. ~~Ne~~ Ne rečem nikomur ničesar. Ali ne ~~užigaj~~ razburjaj se ob vsaki malenkosti!

(Zvonček zazvoni. Tereza gre odpirat.)

Eliza (Terezi): Ni me doma! (Tereza odide).

Karlo (je premišljeval Elizine besede): ~~Ni napač~~ Sicer pa

imaš čisto prav.
~~no, kar praviš. Sicer pa~~ – kadar gre za dobre glas žene, je treba previdnosti in pameti. Lahko se tudi motim. Morda so bili darovi za ... znanko, za prijateljico.

Eliza: Gotovo, gotovo.

Tereza (vstopi, zapre vrata in gre po prstih v sobo; potihoma): Gospa de Fornaris je.

Karlo: Že zopet?

~~Eliza (tiho):~~ Ni me doma.

Tereza: Z gospodom Karlom bi rada govorila.

Karlo (nejevoljen): Z menoj?

Eliza: Ukazala sem ti; zakaj ne slušaš?

Tereza: Ali...

Eliza: Vse storiš narobe, samo oporekati znaš.

Karlo: Ne jezi se... Ni mi všeč, toda naj pride. Lahko odideš, ne da bi jo srečala. Pojdi tam.

Eliza (odhaja; meri na prejšnji razgovor): Ali mi obljubiš?

Karlo (jo odpravi): Da, da, obljubljam. (~~Pokaže Terezi, naj odpre~~): Hitro! (~~Pokaže na komin~~). Pa prinesi drv.

Drugi prizor.

Karlo. Gospa de Fornaris.

Karlo (hladno): Prosim, izvolite.

De Fornaris (stoječa): Samo besedico. Tukaj je denarnica. To z jamčevino pokrije vse, kaj je moj mož dolžan banki. Ali veste, kdo mi je posodil? Gospod Bianchi.

Karlo (vzame kratke pavze — hladno): Prijatelj Vašega moža? Tisti, ki mu je bil zaupal denar za nove karte menjice?

De Fornaris: To je bila ona priložnost... ona izkušnjava, ki ga je pogubila. Šla sem h gospodu Bianchiju; bil je ginjen pa mi je posodil svoto, ki vsaj oblaži stvar, če že ne reši mojega moža. (Karlo molči. — Živahno): Tisti Vaša gospa mi je dajala upanja, ko je obljubila, da me priporoči Vam, gospod Morelli.

Karlo: Meni?... Kaj pa morem jaz?

De Fornaris: Mnogo, gospod Morelli, mnogo;... vse.

Karlo: Jaz nisem sodnik gospoda de Fornarissa, dobil sem nalog, da preiščem in pregledam... in to dolžnost moram izpolniti.

De Fornaris: Pa... kadar vas pokličejo za priče?

Karlo (molči in povesi glavo).

De Fornaris: Vič uničujeta? (Tiho, ~~tiho~~ ~~Tiho~~, ~~Tiho~~ ~~Tiho~~ ~~Tiho~~

za Vas!

De Fornaris (britko): Soditi niste hoteli mojega moža, pa ste ga že obsodili. In vendar ne more nihče razven mene soditi, kakšen je njegov greh. Nihče razven mene, ki sem ga videla trpeti in boriti se. In verjemite, da ga sama ne opraščam, ne. Ali ši ste presrečni, da bi mogli pravično soditi. Kadar se sodi o poštenjů drugih ljudi, je treba pomisliti, da se le tedaj lahko jamči za svoje poštenje, če je bilo vsaj enkrat v izkušnjavi, pa je zmagalo.

Karlo: Zagovarjate svojega moža; ne čutim se opravičenega, da bi Vam ůgovarjal: spoštujem in občůdujem Vas. ~~Vsekakor... koristno je, da lahko povrnete... svoto.~~ Into, da lahko povrnete... svoto, je le dobro za vas. ~~Prosim Vas, odnesite denar hitro~~ Ne izgubljajte časa in vesite denar gospodů ravnateljů.

De Fornaris: Po onih stopnicah... v one ůrade! (~~Proseče~~): Gospod Morelli!...

Karlo: Saj greste lahko kar k njemů na dom. Ali veste, kje stanůje?.. V ůlici Brera...

De Fornaris: Moj bog - tako me je sram, pokazati se ljůdem, s katerimi sem prihajala v dotiko, ko je bilo drugače...! Zato sem prišla k Vam...

Karlo (~~sprejme denar~~): Jutri dopoldne odnesem sam Vaš denar v banko. Vtakne denar v zavitek in napiše nanj nekoliko besed, pa ga

zalepi. De Fornaris hoče oditi) Milostiva (napiše hitro pobotnico, pa ji jo vroči) Pobotnico.

De Fornaris (jo vtakne v žep; gre proti vratam).

Karlo (ginjen; pohiti, da ji odpre vrata in ji toplo stisne roko): Pridite ~~še k nam~~ kmalu zopet, milostiva, kadar ~~koli hočete~~ vam drago. Moja žena ~~Vam~~ je lahko ~~hvaležna in~~ ponosna na Vaše prijateljstvo. (De Fornaris odide.)

Tretji prizor.

Karlo, potem Tereza. Pozneje Orlandi.

Karlo (se vrne zamišljen in sede k pisalni mizi): Uboga žena!

Tereza (privese kůp velikih polen; pri kominů jih izpůsti z velikim ropotom na tla.)

Karlo (živahno): Kaj pa ůganjate: ~~Štorklja~~ neroda!

Tereza: Prinesla sem drva, kakor ste ůkazali.

Karlo: Ali malo drůgače! Pri izobraženih ljůdeh ~~ste~~ ste, ne pa na kmetih.

Tereza: Torej, če smo že pri stvari, Vam povem, da se lahko ogledate za drůgo deklo, ki bi bolj izobražena, jaz pa grem v osmih dneh, zakaj čeprav sem kmečko dekle, mi je vendar všeč lepo ravnanje.

Karlo: Govorite z gospo; ona ~~ta~~ je najela. Zaradi mene greš lahko takoj; še rad ~~te~~ pustim. Ničesar ne znate samo odgovarjate in nekaj časa kuhate ~~ka-kor za pse~~. da je groza.

Tereza: Da, her bi bilo zaduji čas delati čudež pomnoževanja kruha in rib.

~~Karlo (začne pisati)~~ Hm... če le ni čudež odštevanja.

Tereza (upre roke ob boke pa se izzivajoče smeje): A! A! To se Vam zdi?... No, veste, če bi imela tako navado (mežika), ne bi bila čakala doslej, anyak bi bila pametna, ko je bilo še več obilja v tej hiši.

Karlo (vstane): Nesramnica!... ~~Le še zini - pa~~ se mi poberite takoj. Takoj se mi poberi.

Tereza: ~~Pa~~ da, gospod! Precej, precej! Glejmo, no!

Orlandi (je vstopil kmalu izza Tereze, oblečen za izhod): Kaj je?... Kaj je?... Rezika?

Tereza (Orlandiju s povdarkom): Grem po svoje stvari. Klanjam se! (~~Odide~~).

Karlo: Ko je bilo več obilja! (~~Orlandiju~~): Ali ste slišali to predrznost?

Orlandi: Bilo bi treba bolje premisliti to stvar.

Karlo: Ali jo hočete zagovarjati?

Orlandi: Ne, ali Rezika je pridna, dobra... po-

polnoma zvesta. Vsekakor bi kazalo, pobotati se.

Karlo: Pobotati se s svojo služkinjo? Ali veste, da ste ~~vsak hip~~ od dne do dne bolj čudni?

Orlandi (važno): Dobro! Ako vzbujam v tej hiši začudenje, ako se rešuje najvažnejša vprašanja, ne da bi se me vprašalo za svet, moram izvršiti načrt, ki mi že dlje časa dozorevа v glavi. (~~Zydihuje~~). Ločim se torej od svojih otrok.

~~Karlo (ga gleda; resno)~~: Da potečete za Terezo?

~~Orlandi~~: Vidite, kakšen ste... Malenkostna duša! Pravkar sem hotel iti pogledat malo stanovanje.

Karlo: Če Vam srce dovoli, zapustiti svojo hčer, da tekate za ~~Terezo~~ deklo...! ~~Lep oče~~, Prosim... Izvolite, storiti, kakor Vam drago!

Orlandi: Vi odvračate stvar na... Terezo, meni gre pa za dostojnost in za delo. Vedno sem Vam pravil, vedno sem izjavljal svoji hčeri: Ako pride v to hišo nered, ako pridejo vanjo dolgovi, se poslovim, bodisi da mi je hudo pri srcu.

Karlo: Nered?... Dolgovi?...

Orlandi: Ne morem trpeti sebičneževo. A vi ste slep sebičnež. Ozrite se vendar, pa boste opazili puščobo, praznoto. Malenkost je, ali vendar — senčnik na svetilki se je ubil, novega pa še ni in ga ni. Odprite oči,

pa boste opazili ubogo ženo, ki se trudi in si uni-
čuje zdravje, le da bi zopet vzcvetelo navidezno,
umetno blagostanje. Če Vi ne vidite, ali če nočete
videti... meni ta pogled ne dé dobro. Upi na ra-
čun onega... lahkoživca so splavali po vodi. Tukaj je
treba temeljitih izpremenb.

Karlo (se ozira; pobit je, toda rad bi utajil). Zakaj ~~niste~~ mi
~~povesti~~ so žele daves? ~~prej odprli ust~~?... ~~Zakaj~~ Ker odhaja Tereza?

Orlandi (mu daje znamenje, naj molči). Pst! Molči-
mo – pa konec! V svoji hiši ste. Jaz sem Vam odprl
oči, storil sem svojo očetovsko dolžnost, pa si
umivam roke.

Karlo: Ali...

Orlandi: Pst! Tudi tega bi se Vam bilo treba še naučiti od
mene: Miru in preudarnosti. Za to ni treba
posebne duhovitosti. Za tuje ljudi velja, da
sem odšel zaradi dela – kar je večinoma res-
nično. Moj novi roman je gotov; le še napi-
sati ga moram in pojutrišnjem začnem. Ka-
dar pišem, pa potrebujem zelenja in soluca. Do-
ločil sem tudi že naslov, kar je posebno važno,
kajti naslov povzame takorekoč sintezo vsega dela
z eno besedo. Naslov bode „Golgota" ali pa
„Kalvarija" – prvo ali pa drugo. Vrnem se, ka-
dar bodete razumnejši, da se domenimo o gmot-

nan vprašanjů. Ne zahtevam nič več, nego primerno odškodnino za dosedanjo oskrbo.

Karlo: Določite jo sami.

Orlandi: Predvsem Vam pa priporočam – povejte to tudi moji hčerki – nič slovesa, nič ginljivih prizorov. Resen človek, stoječ na vzvišenem stališčů, ne mara teatraličnih zůnanjosti. Jaz na primer: Plakam, trpim, krvavim, toda vse v duši. (~~Resnobno pozdravi z roko.~~) Na svidenje zvečer. (~~Odide~~).

Karlo (razbůrjen, počaka, da je Orlandi odšel, potem odpira in zapira v silni naglici predala kredence in omare; ko vstopi Tereza, se sili, da bi se pokazal mirnega).

Tereza (vstopi z ogrnjeno rŭto in z malo torbico v roki, ki jo odpre in pokaže Karlů): Le poglejte, ker ne maram, da bi se me za hrbtom sůmničilo in obrekovalo. Moje dragocenosti, moji papirji, mašna knjižica, glavniki, milo... Druge reči so še tam; moj bratranec pride ponje.

Karlo (zelo nervozno): Kaj ste mislili, ko ste rekli: – Ko je bilo še več obilja?

Tereza (drzno): Jaz?... Nič!

Karlo: Dobro... kajti da veste – zapódil sem ~~te~~... (~~Tereza se smeje~~): Da, zapódil, prav zapódil... ~~Če misliš, da lahko odrečeš spoštovanje meni ali pa moji ženi, tedaj – da veš – je še čas, da te poženem, da preskoz~~

In če se drzněte izreči napram meni ali moji soprogi še kakšno nesramno opazko, me spoznate še od druge strani.

~~skočiš vse stopnice naenkrat.~~

Tereza (~~računa~~): Torej recimo: Petnajst in sedem je dvaindvajset in tri je petindvajset...

Karlo (vzame novčarko iz žepa, hoteč ji takoj plačati. Prazna je. Naglo jo zopet vtakne). Zaradi plače obračuna gospa z ~~tvojim~~ Vašim bratrancem, kadar pride po ~~tvoje~~ Vaše stvari.

Tereza (~~razume~~): Dobro, dobro, gospod! Vseeno. Storite, kakor Vam je prav. (~~Vzame pismo z rumenim zavitkom iz žepa.~~) To je za milostivo. Prinesel je Serafin, ko je bila gospa de Fornaris tukaj.

Karlo: Serafin?

Tereza: O, milostiva ga že pozna. Tudi včeraj je bil trikrat tukaj, pa ni našel nikogar doma, kajti milostiva mi je vsakrat ukazala, naj rečem, da je ni. (~~Karlo hoče vzeti pismo – Tereza ga umakne).~~ Milostiva mi je naročila, naj ji osebno oddam vsako pismo, vsak račun, vsak... opomin, ki pride zanjo. Toda ker milostive ni tukaj in ker ne morem čakati nanjo, položim pismo sem. (~~Položi ga na veliko mizo~~). Gospod Serafin je dejal, da se kmalu vrne po odgovor. Klanjam se – pa brez zamere (~~Odide~~).

Četrti prizor.

Karlo (sam. Pobit od Terezinih besed, gleda takorekoč z otročjim strahom na pismo; ne upa se približati, ne

ñpa se ga dotakniti; končno se odloči. — Previden ga odpre. Račun je ... ni pismo...; moj je, kakor upen. (Odpre in najde listek. Čita): Velecenjena gospa! Obžalujem, da vas moram zopet nadlegovati, ne morem pa nikakor privoliti, da bi se še dalje odlagalo. Ujudno torej prosim, da izročite ostanek, ki ga mojim potrebnjem, mojemu pomočniku Serafimu. Prikrat moram biti tako nadležen. Odpustite, prosim! Tembolj mi je neprijetno, per mislim, da sem vedno vestno, točno in brez zamude izpolnjeval Vaše cenjene naloge. Z odličnim spoštovanjem Oriani et Comp.[4] (Ves potrt in zmeden je, ali videti je kakor otrok. Z jokavim glasom): Moj bog! moj bog!... Dolgovi! (Čita še enkrat naglas). Zakaj je molčala?... Zakaj mi je računjevala naše dolgove? (Mehanično zloži listek in ga vtakne v žepni zavitek. V tišini se sliši Elizin ključ, s katerim odpira vrata v predsobju.) Prišla je! (Vtakne pismo v žep).

Šesti prizor.

Eliza in Karlo.

Eliza (naravno): Kaj je res?... Slovo si dal Terezi?

Karlo (jo ostro gleda): Res je.

Eliza: Karlo pa to? Zakaj?

Karlo: Opovedala mi je, pa sem jo zapodil.

Eliza (hoče oditi): Grem k vratarju, da mi poišče drugo dekle.

Karlo (jo ůstavi; z ginjenim glasom): Ne, Eliza, ne. Najprej je treba, da poplačamo dolgove.

Eliza: Dolgove?

Karlo: Zakaj, Eliza?... Zakaj si mi tajila? To me boli... ~~Ali ne veš, da si me ůžalila? Želo ůžalila?~~ ... zelo boli..

Eliza: To si je izmislila Tereza, da bi se maščevala. Kaj ti je pa dejala?

Karlo: Tereza in tvoj oče...

Eliza: Tereza ga je pač naščuvala zoper nas.

Karlo (nežno): Eliza... Eliza... Kaj ne, ti si mi hotela s tem ~~mislila si pač, da mi prihraniš~~ prihraniti neprijetnosti in vznemirjenje...

Eliza: Ali ne...

Karlo: Če si kaj izdala, je bilo vendar ravnotako zame kakor zate; ~~sploh za nas.~~

Eliza: Nikar se ne ůkvarjaj s tem. Smešne malenkosti so!

Karlo (gleda jo vedno ostreje; ko Eliza govori, se izpremeni njegov izraz; resno, žugaje): Zakaj lažeš?

Eliza: Seveda, proti koncu meseca prihajajo vedno računi – mokar, drva,.. Tereza pa pretirava v svoji togoti kdové kako. Ali kako bi bilo, če bi te nadlegovala s takimi rečmi, kadar delaš? Pustil si mi skrb za gospodarstvo, pa se ti tudi sedaj ni treba brigati. Uredim že sama vse. Ali mi nisi vedno zaupal? Ali nisi bil zadovoljen? Zaupaj mi torej še sedaj.

Karlo: Kaj pa Orianijev račun?

Eliza (zakriči): Orianijev?

Karlo: Da... Orianijev. (Vzame iz žepa račun, ki je še v zavitku.)

Eliza (misli, da je zavitek še zaprt): Daj mi ga. Že vem. Za blago je, ki sem ga vzela pri njem. Pregledati moram račun. (Odločno): Daj mi ga, Karlo! Daj mi ga, pravim! Hočem, da mi verjameš!

Karlo: Ne! Nič več ti ne verjamem! To je le ~~pismo za~~ opomin. Pokaži mi Orianijev račun.

Eliza (stopi nehote pred svojo pisalno mizo, toda še v neki daljavi. Ko se Karlo približuje, gre polagoma zadnjiški do mize in se končno nasloni nanjo, da je ne bi Karlo odprl): Nimam ga!... Ne vem, kje da je!...

Karlo: Videti hočem Orianijev račun!

Eliza: Moja obleka bo... pa Etorinova ~~opravica.~~ oblekca

Karlo: Pripovedovala si mi, da sama šivaš svoje in Etorinove obleke. Orianijev račun hočem videti!

Eliza: Nimam ga več... ne najdem ga. Naročim mu, naj mi napiše drugega, potem ti ga dam.

Karlo (se bori z Elizo, da bi jo pahnil od mize): Orianijev račun hočem! Videti hočem Orianijev račun! (To sili jo pahne od mize. Elizi pade ~~mi~~ iz mufa škatljica, ki se odpre; iz nje se iztrklja zapestnica in zlata verižica z medaljonom.)

Eliza (zakriči in hoče pobrati stvari. Karlo priskoči in ji iztrga oboje iz rok.) To ni moje! Moja prija-

teljica ...

Karlo (silno razbůrjen; opazi začetne črke na medaljonů): M. E.... Eliza Moretti! Eliza Moret... (Hipoma zaslůti resnico in se srepo zagleda v Elizo).

Eliza: Da... moje je... Jaz sem kůpila to... Že davno... Pozneje mi je bilo žal... Prodati sem hotela... ali zlatarja, ki me pozna, ni bilo... Biraghi pod Galerijami je... Pojdi, pojdi! Vprašaj ga! Pojdi vendar!

Karlo (skoči hipoma k mizi in skůša, ne da bi zinil, odpreti ključavnico s škarjami, kar se mů končno posreči. Iz miznice vzame račun in seznam odplačil — neprenehoma se boreč z Elizo, ki se mů obupno upira. Tudi ona je razbůrjena, besna, glas ji je zamolkel.)

Eliza: Nočem! Žal ti bo! Pazi! Pazi!

Karlo (razvije račune in odpahne Elizo, ki nima več moči; pregleda prvo stran): Gosposka zimska sukuja! Moja sukuja! (~~Obrne list~~): Dvatisoč devetsto petintrideset — na račun — petsto pet intrideset — (~~vzame drug list~~) šeststo (~~zopet drugega~~) tristo (~~skoči k svoji mizi po Sigismondijevo beležnico, pogleda vanjo, pa se vzravna; ne trepeče več, videti je večji. S strašnim vzrazom~~): ~~Ti si tista~~ ~~?~~!... (~~Naenkrat se za-~~

Ji! — Jitorej!

leti proti Elizi, ki zakriči in zbeži) Sjubica Sigismodijeva? – Ti! Ti!

Eliza: Ne!... Ni res!... Prisegam!... Oče!... Ubije me...

Karlo: Ti si! Ti si! Ti si! (Podi se zanjo, končno jo ujame za život in jo pahne na zofo; pograbi jo za vrat in jo davi; njegov bes narašča): Starčeva ljubica! Ti si! Ti si!

Eliza: Ne! Ne! Na pomoč! Karlo! Ne! Ne! (~~Hroplje~~): Da! Da!... Da!...

Karlo (se ustraši, da je mrtva): Eliza! (Omahne, stopi nazaj, potem gleda v strahu, ali je res mrtva; zelo tiho): Eliza! Eliza!

Eliza (pade polagoma z zofe na tla in obleži).

Karlo (stopi k njej s povzdignjenimi pestmi; potem dene roke križem in jo nepomično gleda): ~~Na dan z vsem~~! Govori! Vse hočem vedeti!

Eliza (kakor da jo je ustrahoval Karlov pogled): Prisegam!... Prisegam!... Resnico govorim!... Mislila sem, da je dober... pošten... zaslepil me je s svojo prijaznostjo do tebe... s svojo brigo za Etorina... potem... naročil mi je, naj skrivam pred teboj njegove darove... njegove male podpore za gospodarstvo... Laskal se je mojemu samoljubju... Hotela sem te videti zadovoljnega, srečnega, zaljubljenega... Slaba sem bila in nevedna, vajena sem bila življenja kakor gospa... Potem...

si obolel... treba je bilo več in več... z menoj ti je stregel po dnevi, po noči... oče ne bi bil tako skrbel za te... ko ti je bilo najhujše, sem videla, da se je jokal...

~~Karlo~~: Falje!... Vse...!

Eliza: Potem... enkrat... me je dal poklicati... pod neko pretvezo... k sebi... na dom; pohitela sem... lopov!!!... Potem... potem... se je vrnil... Jemati pa molčati... ali pa priznati vse.... Molčala sem.

Karlo (poke se mu začno nervozno tresti; tiho se zjoka): Pa mi nisi dala umreti!... ~~Nisi mi dala umreti!~~ Dokaj nisem že v grobu!

Kaj?... ~~(Zmeden)~~. A sedaj?... ~~Kaj početi?... Kaj početi?~~ Kaj naj počnem sedaj?... Kaj?...

(Eliza polagoma vstane, vzame klobuk in se odpravlja): Kam? Kam greš?

Eliza (nagne glavo z obupnim izrazom, češ da zapusti hišo).

Karlo (jo ustavi; v strahu): Ne!... ~~Ali naj pride na boben? Tudi jaz sem jedel tvoj kruh.~~ Izvedelo bi se vse! Jedel sem tvoj kruh. Kar sem ~~sam~~ ga zaslužil ~~ne... ne!... ni bilo dosti!~~ Tudim delom sam ga je bilo premalo. Ne! Ne! Ne! ~~(Se razvnama)~~: ~~Še v delu, v vsem, kar je človeku častno in sveto, še celo v delu sem bil~~ vsem sem bil ogoljufan! Še celo v delu, v najpoštenejšem, najsvetejšem ogoljufan, omadeževan! ~~Tudi mene je~~ Plačeval me je za te! A ti... ti veš... ti si me ogoljufala ... ~~mieli na to, da sem bil ogoljufan.~~ Jaz sem ti verjel. Zaupal sem ti. Jaz sem pošten, jaz nisem vedel ničesar! Ničesar! Ničesar! — A živa duša ne sme izvedeti za to sramoto, kajti ~~izgubi se lahko še več ne~~ še hujše bi bilo, nego iz-

gubljena čast. Ti si izgubila čast, ali jaz, ki sem ~~užival~~ živel od tvoje sramote, sem še slabši od tebe. Še ~~globoko~~ je ticim v blatu, še globoko je ~~globoko~~! ... ~~Meni se~~ Saj zblaznim ~~gmeša~~! Oh, moj bog! moj bog! ~~Saj se mi gmeša~~ Jaz zblaznim! ... Ne, ne – resnično je, resnično. Zapomni si dobro. Najina kayen bo, da bova živela vedno skupaj, da si bova gledala v obraz in skrivala svoj gnus, zakaj ti si mi zoprna, ti se mi gnusiš! (~~Čvrsto jo objame; v njem se bori bol in sovraštvo, ljubezen in ljubosumnost~~) ~~Lahko~~ Kogel bi te ubil, raztrgal na kose, poteptal in vendar ki mi se ostal v krvi gnus, ki ga čutim pred teboj... Na to je torej cikala Tereza! In hišnik! ... ~~Ali šumita~~? ... Moj bog! Moj bog! Kakšna sramota! (~~Krepkeje~~): Zapomni si: Živeti morava, kakor doslej – potrošiti kakor doslej – še več nego doslej: Jaz bodem delal, ~~četudi poginem~~ noč in dan; tudi ti bodeš delala, ~~po noči~~! ~~Tukaj bodem~~ Tu, tu bom delal, pri tej mizi (~~udari s pestjo po mizi~~), ki je njegova. Kajti tukaj je vse njegovo... vse! ... vse! ... vse! (~~Dotakne se različnih predmetov~~) Kjer jemo ... kjer spimo .... vse je njegovo! ... To ni moj dom! On je plačal vse! To ni moj dom! To so sobe njegove ljubice ... in tukaj sem živel jaz! ... Obleka, ki jo imaš na sebi, tvoje lice, ki ga sovražim, ti ... ti ... vse je njegovo! (~~Raztrga robec in ji pomeče kosce v obraz~~). To ... to ... umazano ... onesnaženo s tvojimi solzami ... njegovo je! (~~Opazi svojo verižico, iztrga jo z uro vred, pa jo vrže ob tla in potepta~~): Tudi to je njegovo! ... (~~Si trga sukujo in telovnik~~). Pa to! Pa to! Pa to! On! On! On! Imam ga v krvi, v koži in nikdar se ne rešim gnusa ... nik-

dar! Nikdar! (~~Pade oslabljen na naslonjač~~). Pavza.)

Eliza (se ustraši) Karlo! (Hoče naznačiti, da je nekdo v predsolju).

Karlo: ~~Kdo je?~~ Nekdo jetu?... Smej se! ~~Prisili ta obraz, da se smeje!~~ Dži se prijazno ~~Maš-kara~~! Smej se ~~Smej se~~ nekdar! (Popravi si obleko, pa se smeje):

Tahoha! Kdo je?... Poglej, Eliza! Kdo je?.. Naprej!

Šesti prizor.

Ivan, Serafin in prejšnja.

Ivan (pomakne malce čepico, ne da bi se odkril): Gospod Serafin je. Zvonil sem, pa se ni nihče oglasil. Tereza je pustila ključ pri meni, ko je odšla, pa sem odprl.

Karlo: Dobro! Pridem jutri.

Serafin: Čakali smo, dokler je bilo mogoče. Zanašali smo se na milostivo, ki je vselej pravočasno...

Karlo (vidi, da se je Ivan postavil v ozadju, hoteč videti, ali plača, ali ne. Poišče račun in ga položi pred Serafina, potem odpre zavitek z denarjem gospe de Fornaris).

Serafin (podpiše račun): Petsto petintrideset...

~~Karlo (plača).~~

Serafin (vzame denar): Hvala!... Prosim za odpuščanje.

(Odide.)

Enajsti prizor.

Karlo. Eliza.

Eliza (naslonjena na vrata, gleda z bolestnim izra-

zom Karla.)

Karlo (se zavé svojega dejanja; brez moči sede na stol, gleda plašen Terezo; trepetaje jeclja). Jutri ... ~~povrnem~~ nadomestim ... ves znesek ... (Zakrije si lice z rokami in se zjoka).

Konec drugega dejanja.

Tretje dejanje.

Obedovalnica kakor v prvih dveh dejanjih, ali bogatejše in razkošneje urejena, nego v prvem. Na kredenci mnogo steklenic, elegantem nastavek za sadje in slaščice. Mnogo cvetic v vazah; v lestencih nedotakujene sveče. Nad mizo visi nova velika, krasna svetilka. Na mizi nov prtj.

Prvi prizor.

Ko se dvigne zagrinjalo, ~~je~~ ni nikogar na odrů. Potem zazvoni. ~~Vstopi~~ Iz kuhinje pride Kamila, nova hišna, kateri se pozna, da je vajena, služiti pri gospodi; obleko ima črno, bel predpasnik; potem vstopi Orlando; oblečen je ponekod smešno mladeniško, ali ne pretirano.

Kamila, Orlandi.

Kamila: Gospoda ni doma.

Orlandi: Vem. Ni de Fornarisovi razpravi je. Ali se kmalu vrne?

Kamila: Nič se ne ve. Razprava se lahko zelo raztegne, tudi do polnoči.

Orlandi: Kaj pa gospa?

Kamila: Milostiva ne sprejema.

Orlandi: Ali jaz sem od družine, gospa je moja hči. (~~Boža jo po bradi~~). Jaz sem papa.

Kamila: Tedaj naznanim takoj.

Orlandi: Pst! (~~Pomiga ji, naj pride bližje~~): Viste torej nova hišna mojih otrok?

Kamila: Da, gospod.

Orlandi: Izvrstno. Kako Vam je pa ime?

Kamila: Kamila.

Orlandi: Lepo ime, romansko. Kamila ... recimo ... Kamilina ... Milina! ...

Kamila: Grem povedat gospej.

Orlandi (gleda zanjo mežikaje; ko je odšla, ponovi zadovoljno): Milina! (~~Ozira se po sobi, ogleduje svetilko, prt, slaščice, vzdigne stekleni pokrov nad sirom, poduha, čita napise na vinskih steklenicah~~): Barolo, Gattinara, Bordeaux! (~~ponavlja~~): Bordeaux! (Stopi v ospredje, zdrhuje zadovoljno) Ej, družina! ... Delati se ne more drugod, kakor v družini! ...

Drugi prizor.

Orlandi. Eliza.

Eliza: Ti si, papa? Pa sedaj? (~~Poljubi ga na lica~~).

Orlandi: Vsak čas je primeren, da se objamem svoje otroke. Sedaj pa – prosim te – bodi dovolj. Veš, da ne ljubim razburjenja in žunanjosti... Tvoj mož je še pri porotnem sodišču, prava tvoja Kamila? (Gleda na uro). Devet in pol je; vsekakor – mislim, da se mora kmalu vrniti.

Eliza: Da. Ali bolje je, če te Karlo ne najde tukaj.

Orlandi: Da me ne najde? Kaj pa to?

Eliza: To se pravi – ko si zapustil hišo in svoje otroke, iz stratu, da bi ti delali nadlego, da bi moral kaj plačati za nas –

Orlandi (užaljen, ponosno): Oh! Kaj pa misliš!

Eliza (nadaljuje): – Da se osmešiš ~~z dekt~~ s služkinjo in da zapraviš, kar imaš... Ne vem, s kakšnim veseljem naj bi te pozdravil moj mož.

Orlandi: Mož moje hčerke?

Eliza (nejevoljno): Stori mi to na ljubo, prosim te: Ne govori, va več o očetu in hčeri. (Odločno): Saj si itak skrbel, da mi je pošla vsa poezija... Ne morem ti svetovati, da bi ostal. Moj mož ti je tuj in odkar si zapustil hišo, ti ne more biti naklonjen, kaj še, da bi te čislal.

Orlandi (se smeje): Glej, kako pretiravaš? V družbi svojega moža, ki vedno deklamira, si se naučila, pretiravati vsako stvar. Jaz naj bi te zapustil?... Mar se nisem vrnil? Iz če sem se vrnil, pomeni to, da ne morem živeti, ločen od moje družine, od onih, ki jih imam rad.

Eliza: Vrnil bi se rad, ker ti je... ona... ušla, ko ni bilo več

denarja.

Orlandi: Nova izmišljotina!... Sam sem jo poslal proč; in veš zakaj? Pripovedovala je svojim znancem, da sem njen oče! Ali ti, ki si moja prava hči, torej višjega duha, se ne smeš brigati za take čenče. ~~Človek, ki se je dvignil nad druge... lahko pravim, glasovit človek, mora biti pripravljen, da ga opazuje ves svet, da se ga zavida, da se pečajo ljudje z najmanjšo njegovo stvarco.~~ Ali misliš, da bi me tvoj mož utegnil sprejeti... ne dovolj spoštljivo?... Tedaj mu reci, da ne mislim preveč nadlegovati svojih otrok..., temmanj, ker so me nujne razmere prisilile, da sem si dal vrniti del svojega malega kapitala. In ker nisem jaz, ~~spisatelj~~ avtor „Ermengárdinih gosli" v svojem življenju ničesar zatteval od vlade svoje domovine, upam, da imam pravico, pričakovati vsaj skromen prostorček za počitek. O! Pri drugih narodih! (Pokazuje ji spise): L'Académie ~~universelle de sciences, beaux arts, lettres et agricoltûre d'Anvers~~, ki ima sedež prav v Ascoli Piceno. Imenovali so me za častnega člana z zlato kolajno prvega reda. Za kolajno se plača le enkrat pedeset lir. Lahko poveš svojemu možu; odlikovana je vendar vsa družina –

Eliza: Dobro... dobro... Povem mu!

Orlandi (ogleduje in potipa prt na mizi): Novo?

Eliza: Da.

Orlandi: Darilo?

Eliza: Ne.

Orlandi: Kupljeno?... Pri Orianiju?

Eliza (z neprijetnim občutkom): Da... pri Orianiju.

Orlandi: Kaj ti je?... Ali se slabo počutiš?

Eliza: Ne. Malo trudna sem.

Orlandi: Zaper utrujenost ni nič tako dobro, kakor počitek. Kaj pa Etorin?... Lepo ga poljubi pa ga pogledam jutri. Razloži svojemu možu, da potrebujem miru in družbinske ugodnosti tudi za delo. Nesmem se več muditi, tudi akademije že gledajo name. Jutri pripraviš spravo, pojutrišnjem pa takoj na delo! Lepa stvar!... Za „Golgoto" ali „Kalvarijo" – naslov bo tak ali tak... vseeno... sem že razdelil poglavja. To je najbolj važno. Lahko noč, moja draga. Lahko mi pojasniš nekaj, le za mojo radovednost. Ali je res, kar se šepeta po Milanu?

Eliza: Kaj?

Orlandi (vzdihuje): Da je ubogi gospod Sigismondi zapustil svojemu dediču pred smrtjo pismo brevi manu, povsem tvojemu možu na korist? (Sune jo s komolcem): Eh, eh! Prav jaz sem dejal tvojemu možu... dober faut, ampak počasen... dejal sem mu: Pojdite tja, da vas vidi.

Eliza: To se govori po Milanu?

Orlandi: V hiši imate vsega dosti, kakor še nikdar ne. Predvčeranjem je tvoj mož priredil kosilo za svoje bivše tovariše od Zimmermannove tvrdke... Saj veš... ljudje hočejo ~~vedno~~ poznati vino. Nekateri trdijo, da igra na borzi?

Eliza: Ne vem. S Karlovimi zadevami se ne ukvarjam.

Orlandi: Ali nimaš več... blagajne v rokah?

Eliza: Ne.

Orlandi: To ni prav! Dober človek je bil ubogi gospod Sigismondi. In morilca še niso našli? Ali je bil roparski umor? Ali je bilo maščevanje? Hm! Ne govori se več o tem. Kar je bilo, je bilo, gosposka si pa umiva roke. (Zvoni). Če je tvoj mož, gram pozdravit našega Etorina.

Eliza: Ne, hišnik je. Poslala sem ga, vprašat Karla, kdaj pride domov. Karlo ima ključ.

Tretji prizor.

Kamila. Ivan. Prejšnja.

Kamila (ki je odprla): Hišnik je.

Eliza: Tako pozno?

Ivan: Hotel sem počakati na gospoda Morettija. (Opazi Orlandija): O! Poglejmo! Gospod Orlandi se je vrnil?

Orlandi: Da, dragi! Za stalno.

Ivan: Ako ne bi bilo treba zapirat vrat, bi bil še tam.

Eliza: Kaj pa Karlo?

Ivan: Dejal je: Recite doma, da se ne ganem odtod. Počakam na sodbo. Vsi upajo, da pojde dobro. Tudi gospa de Tornario. Gospoda Karla je bilo treba slišati! Kako navdušeno je govoril! Državni pravdnik mu je celo očital, da igra zagovornika namesto priče.

Eliza: A Karlo? Kaj je odgovoril?

Ivan: Ničesar ni več zinil. Jaz ne zaupam!... Pred porotniki?
To napravi utis
... ~~Utisk napravi~~!... Potem po noči... to je nenavadno.
One motne luči, črni talarji, de Fornaris, ki ga je slišati, kako joka med orožniki! (~~Strese se~~): Hvala bogu, da sem poštenjak! Toda noroj se mi bo sanjalo, da sem obtožen!... Ali ukazujete še kaj, milostiva?

Eliza: Ne, hvala.

Ivan: Lahko noč; tudi vam, gospod Orlandi!

Orlandi (pod utiskom Ivanovega opisovanja): Zbogom!... Ubogi de Fornaris.

Kamila (spremi Ivana, potem se vrne.)

Četrti prizor.

Eliza, Orlandi, Kamila.

Eliza: Kaj je z Etorinom?

Kamila: Zadremal je.

Eliza: Pojdi ~~ponj~~ pa ga deni v posteljo.

Orlandi: Tudi jaz grem. Ali ima Kamila že kaj rada Etorina.

Eliza: Da... Mislim pač.

Orlandi: Dekle ima menda dobro srce. Pa ne hodi zvečer iz hiše?

Eliza (ga pogleda): Zvečer?... Nikdar ne.

Orlandi: Torej pridna. Na dekleta je treba dobro paziti. Lahko noč, draga moja! Naš načrt je torej gotov. Jutri pred zajtrkom pridem z vsem, kar imam. (Pristopi

k Elizi, da ga poljubi.) Pa si zapomni: Očeta se nima nikdar dovolj. (Odide).

Peti prizor.

Eliza, potem Kamila z Etorinom.

Eliza: Če bi me bil vsaj naučil delati!

Kamila (z Etorinom, v ruto zavitim, v naročju): Spi. Ali ga hoče milostiva videti? odide Eliza v sobo

Eliza: Pazi! Če se zbudi?

Kamila: Ne bojte se! Poglejte: Kako lepo ga je videti! (Eliza ga žalostna gleda). Ves večer se je igral in skakal.

Eliza: Kaj pa ima v rokah?

Kamila: Malega svinčenega vojaka. General je. Tako krepko ga drži, da mu ga nisem mogla vzeti.

Eliza: Pazi. V spanju bi se lahko poškodoval.

Kamila: Bodite brez strahu, milostiva.

Eliza (ga gleda, potem ga poljubi trikrat, vselej krepkeje).

Kamila (ga odnese, smeje se): Če pojde tako, milostiva, se res še zbudi. (Odide)

Šesti prizor.

Eliza. Potem Kamila.

Eliza (postoji sredi sobe, gleda za Kamilo, pa si obriše

solzo z roko. Strese se, zebe jo, pa gre do komina in popravi ogenj. Ogrne si šal, vzame knjigo v roko, ~~in~~ sede k veliki mizi in začne čitati.).

Kamila (vstopi, ko je Eliza začela čitati): Ali ukazuje milostiva še kaj?

Eliza: Ne. Greš lahko spat.

Kamila: Hvala. Lahko noč.

Eliza: Lahko noč (Kamila odide in zapre vrata. Eliza podpre glavo z roko in čita zopet. Naenkrat upre oko proti občinstvu z bolestnim, žalostnim izrazom. Za hip se naglo odpro vrata in Karlo vstopi, pa se nasloni na vrata, kakor da bi se bal pasti.)

Sedmi prizor.

Eliza. Karlo.

Eliza (zakriči nakratko): Kako si me ustrašil!... Torej?

Karlo (strašno bled, skoraj brez glasu): Sedem let.

Eliza (plane kvišku): Moj bog!... Ubogi ljudje!

Karlo: Sedem l... Obteževalne okolščine... Horaba zaupanja... Vse skupaj... sedem let.

Eliza: Pa še lahko ~~vzkliče~~? vloži ugóvor

Karlo: Seveda... ~~Vzklic~~ ugovor... Sedem let!

Eliza (Živahno): Kazen se vendar še lahko zniža. Upajmo! Ne vznemirjaj se tako, ne trpinči se! Videl boš... (Opazi, kako jo Karlo gleda, pa obmolkne in sede) Odpusti mi!... Pozabila

sem, da sem izgubila pravico, govoriti s teboj.

Karlo (~~pogleda hitro na uro na kominu~~; plašno se ozira): Kaj dela dekle?

Eliza: Šla je spat. Bilo je pozno. Če hočeš kaj zavžiti... lahko jaz...

Karlo (hripavo): Ne; večerjal bom v Veroni.

Eliza: Kaj od potuješ?

Karlo: Takoj. Nocoj ali jutri moram biti v Veroni... potem ... v Benetkah.

Eliza: Po opravkih?

Karlo (se postavi; brutalno): ~~Končajmo~~! ~~Daj mi mali kovčeg~~. Kar potrebujem za eno noč. Hitro! (Eliza povesi glavo in odide. Čim je Eliza zunaj, izgubi njegov obraz arogantni izraz; zopet je ves splašen. Izira se, ali je Eliza zunaj, pohiti k pisalni mizi, vzame iz miznice nekoliko bankovcev, vtakne jih nekaj v žep, nekaj v zavitek, pa sede, da bi pisal. Roke se mu tako tresejo, da ne more pisati. Vzame drug papir, poskusi zopet, končno se mu posreči. Ko spiše, vstopi Eliza s kovčegom. Karlo je ves zbegan, neprenehoma se trese, klopoče z zobmi in jeclja) Ju... jutri... z... zjutraj... (pokaže Elizi pismo) takoj... r... ravnatelju... ~~Tudi dekle~~, če te dekle v... vpraša, ~~ali sem~~ pripeci da sem v p... postelji... ne sme v... sobo... n... nočem... ~~sli~~ sli... v po... postelji ~~sem~~... b... bolan!

Eliza (boječe, vznemirjena): Ali ne greš v Verono zaradi banke?

Karlo: Po s... svojih opravkih.

Eliza: Za daljši čas?

Karlo: Ne; ne vem... kakor bo (~~poklice~~ migne je, naj pride bližje): Tukaj!... Denar... kar potrebuješ... dokler... sem v Benetkah.

Eliza (vzame denar in opazuje Karla bolj in bolj nemirna. – Karlo hoče oditi): Ali ga nočeš videti?

Karlo (se ustraši): Koga?

Eliza: Etorina!

Karlo: Da, da! (Gre, pa se obrne in ymaje z glavo. Hoče oditi odkoder je prišel.)

Eliza (razume že vse, plane proti vratam, pade na kolena in ga objame): Jaz sem te uničila! Jaz sem te pogubila! Jaz!... Jaz!

Karlo (ves v strahu ji položi roko na usta): Pst! Za... božjo...! (~~Poslušа~~)

Eliza: Jaz grem s teboj!

Karlo (brutalno): Ali hočeš, da me primejo? V Trst grem... potem... na Grško. Pišem ti... čim bo mogoče, prideš... z Etorinom.

Eliza (vstane in ga trese močneje in močneje, kakor da ga hoče zbuditi): Ali Karlo! Karlo! Karlo! Zavedi se! Poglej me! Saj nisi pri sebi. Strah te je potrl... Ali se hočeš uničiti? Ali razumeš? (Trese ga): Kdo pa sumi kaj? Nihče? Kdo ti je žugal? Nihče!

Karlo: Pravkar... državni pravdnik (citira njegove besede): Če bi jaz bil svetovalec ali upravnik

vaše banke, bi vam odgovoril takoj s strogim pregledom blagajne." Ravnatelj je bil tam, vsi so bili; čutil sem, kako so upirali oči vame, kako so me prebadali... bil sem brez glasů... brez moči. moja glava

~~Eliza (v strahu)~~: Moj bog! Kar sem šumila!

Karlo ~~(zakriči zopet)~~: Tudi ti si šumila? Torej... ~~to, rej~~... tudi ~~vsi~~ drugi ... vsi drugi!

Eliza (ga trese, da bi jo gledal): Poglejme, Karlo!

Karlo: Denarni agent Saldini mi je zagotovo obljubil, da dobim koncem meseca posojilo; bil sem prepričan, da vrnem lahko... blagajni vse; bil sem zagotovljen. Pismo imam z njegovo obljubo, z njegovo častno besedo. A Saldini je propadel... nihče ni pričakoval tega. Zaslepiti me je hotel, da bi si ohranil pri banki kredit do zadnjega trenotka.

~~Eliza~~: Zakaj-si zagovarjal de Fornarisa?

~~Karlo~~: Da bi zagovarjal sebe. Da bi rešil sebe. Tudi jaz... tudi jaz sem bil blazen, kakor on... Neodgovoren sem bil tisti hip. Njega je nagnala ... beda in... obup, mene pa... čast... ~~in vse!~~ Vse. ~~Karkoli~~ vse drugo, vse... ~~karkoli~~... samo ~~te~~ ne te sramote! Da bi odvrnil sum, sem moral izdajati denar kakor prej, več kakor prej, za dom, za te, za se... pri Orianiju. Izdajati! Izdajati!... Videl sem ljudi. Kako ~~Vsi~~ so pazili, pazili, ali izdajem, ali plačujem. ~~Skopuštvo, siromaštvo bi me bilo~~ škodljivost in manjši troški bi me bili – izdalo: Doslej ~~te je hranila tvoja žena~~...! Bog!

si me hranila ti svojo sramoto

Večni bog! Ljudje sodijo in obsojajo, ker ne vedo ničesar... Poskusiti, poskusiti... tedaj soditi... tedaj obsojati!

Eliza: Zakaj si govoril?!

Karlo: Se... sedem let! Kar sem le mogel, sem storil te dni, da bi ga rešil... tedaj bi bil upal sam... zaje Sedaj sem! ~~Zgubljen sem!~~

po zgubljen Se... sedem let!

Eliza (odločno): Ostani! Nihče ne sumi. Popravi se vse.

Karlo: Strah me je.

Eliza: ~~Koliko pa je?~~ Kako velika je svôta

Karlo: Se... sedem let!

Eliza: Ostani. Sam se pogubiš.

Karlo: Ravnatelj... vsi... nihče me ni več nagovoril, še pogledali me niso.

Eliza: Domišljaš si vse, ker se bojiš.

Karlo: Vsi skupaj so odšli... Morda že ta hip... Kdo je? (Stisne se k Elizi, šepetaje): Kdo je?

Eliza (posluša): Nihče. (Posluša zopet): Etorin je.

Karlo: Ne... Na stopnicah...

Eliza: Etorin je... Zbudil se je, kliče me, slišiš? Mama! Mama!

Karlo (skoraj blazen, ustrašen, brutalno): Pojdi, zabogi, da obmolkne! Zbudi že dekle!

Eliza: Tvoj sin je! Tvoj sin je! Ne bo te več videl?... Ali ga ne pogledaš?

Karlo (pohiti k pisalni mizi po kovčeg): Čim bo mogoče... pridem s teboj! (Vzame samokres in ga hoče deti v kovčeg.)

Eliza (priskoči in mu iztrga orožje iz rok): Prisezi mi! Zavoljo otroka! (~~Odloži samokres~~).

Karlo: Poskusil ~~sem~~ ... nisem imel pogůma! ~~Lopov~~ Strahopetec sem! Prisegam naj? Zaradi sina? (~~S hripavim smehom~~): Človek mora biti pošten, da ima lahko srce, pošten, da je lahko hraber, pošten, da lahko ljubi; jaz pa sem tak in lopov! In ti – ti – ti si me pahnila tja, ti si me pripravila ob poštenje! (~~Žugaje~~): Pojdi odtod!

Eliza (odtava, pade na zofo, z licem med blazine in zaihti).

Karlo: Človek se ne rodi nepošten! Ti si bila kriva! (~~Ura na kominu bije, zgane se in hoče zapreti kovčeg.~~) Ne ... če bi me videli ... lahko bi uganili ... (Zavije svoje stvari v časopis. Hiti nervozno. Njegov nemir narašča. Eliza ihti.) Tako! Tako! Tako! (Plane k vratam, pa se ustavi, ker se mu zdi, da sliši Etorinov glas.)

Eliza (joka. Karlo priskoči k njej, dvigne ji glavo in jo poljubi, ves ob upan. Potem naglo zbeži. Eliza iztegne roke in hoče vstati, pa pade z zofe na tla).

Konec.